

‘Leerproblemen’ op het beginscherm, kom je bij de pagina ‘Praktijk en oplossingen’ terecht. Daar lees je de volgende observatie.

Observatie door de docent	Interpretatie van de observatie	Ga naar
Leerlingen draaien op hun stoel, bewegen veel, lijken onrustig, roepen snel impulsief een antwoord.	Ze willen meer bewegen, praten en doen dan past in de les. De meeste lessen passen niet bij hoe zij het liefste leren.	<u>Principe 3</u> , les-voorbeeld: 1.1 Fiets repareren 1.2 Huizen bouwen 3.1 Thema’s uit eigen gedichten uitspelen

Je wilt iets meer achtergrondinformatie. Je klikt Principe 3 aan. Je vindt uitgebreide toelichting op dit principe, uitleg en tips. Maar je wilt ook wel eens zien hoe je dat principe dan concreet kunt uitwerken in een les. Dat vind je door een van de links naar lesvoorbeelden aan te klikken.

Zoekvraag 2: Wat is lesmateriaal dat goed werkt voor de moeilijk lerenden?

Je gaat via het beginscherm direct naar lesvoorbeelden. Je bekijkt er een paar. Leuk lesmateriaal, zo op het eerste gezicht. Maar vraag je je af, wat maakt deze lessen dan geschikter voor moeilijk lerenden dan andere? Vanuit welke gedachte of theorie over leren en over moeilijk lerenden zijn deze lessen gemaakt? Je klikt op ‘De principes’. Enzovoort.

Nog geen antwoord

De vraag die in de titel gesteld wordt, is met de site niet definitief beantwoord. De makers hebben een begin gemaakt met een lange zoektocht naar antwoorden. Hopelijk raken docenten, begeleiders en lerarenopleiders erdoor geïnspireerd. Via de site is er een uitwisselingsplatform voor de eerste opvang, die binnenkort met een discussiepagina en andere ‘features’ zal worden uitgebreid. Een ieder die ideeën en lesvoorbeelden heeft, kan daarvan gebruik maken. ■

Meestringa, T. & M. Miedema (2000) *Moeilijk lerenden in de ISK. Een literatuurstudie en twee casestudies*. Enschede: SLO (Studie en Onderzoek binnen het project Nederlands VO 31). Te bestellen bij SLO, e-mail <info-isk.slo.nl> ook te downloaden als pdf-bestand <www.slo.nl>; ga naar Scholingsmateriaal.

Foto: Erwin de Vries.

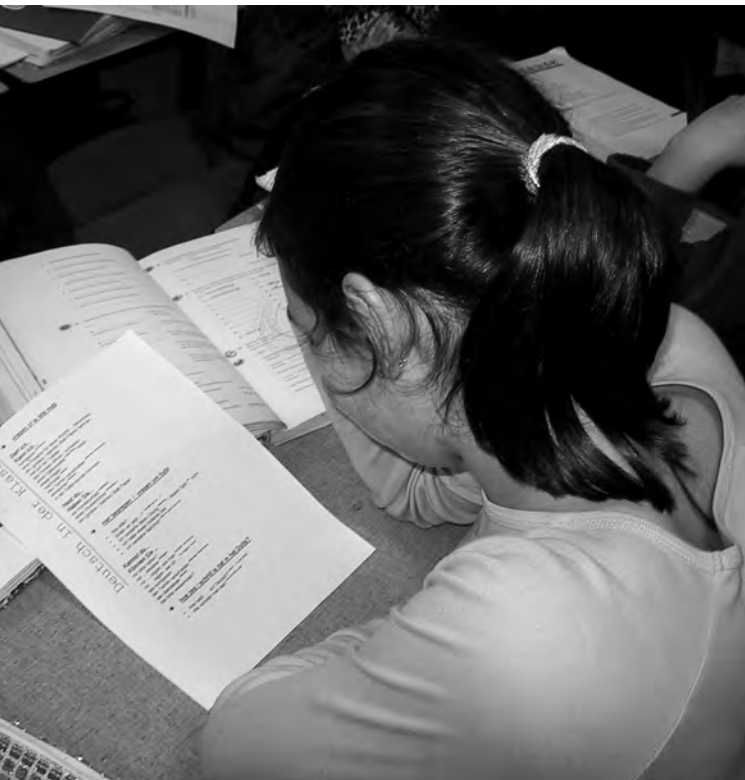
DOELTAAL = VOERTAAL

Maar hoe dan?

Het is al een paar jaar een hot item en voor menigeen een heet hangijzer: leerlingen en hun mvt-docenten zouden tijdens de lessen vaker de vreemde taal als voertaal moeten gebruiken. Vrijwel iedereen zal dit beamen. Immers, hoe meer we de taal daadwerkelijk gebruiken en hoe meer ‘input’ de leerlingen krijgen, des te meer wordt er geleerd. Maar waarom komt doeltaal = voertaal dan niet makkelijk van de grond? Je bent er niet met de *frisch-fröhliche* kreet: ‘Laten we nou eens allemaal onze eerste les helemaal in de voertaal geven.’ Paul Goossen, docent Duits aan de SG Dalton-Vatel te Voorburg en beheerder van de website Vaklokaal en community Duits, doet verslag van zijn zoektocht naar de mogelijkheden en grenzen.

Paul Goossen

Twee jaar geleden, na de conclusies van het inspectierapport over de basisvorming in 1999, ging ik met een combinatie van toch wel een slecht geweten en frisse moed aan de slag in klas twee. Door middel van dit arti-

kel wil ik u mijn ervaringen doorgeven, vertellen hoe ik het tot nu toe aangepakt heb en welke adders ik onder het gras tegen kwam. Een en ander volgt min of meer de chronologie van de eerste twee leerjaren Duits, maar is wellicht ook voor andere mvt-docenten interessant. Het is niet bedoeld als kant en klaar recept voor 'de' juiste aanpak, want dat is natuurlijk alleen de aanpak die bij u en uw leerlingen past. Ik ben er nog lang niet, maar dat maakt de praktijk en het zoeken naar nieuwe mogelijkheden er niet minder leuk op.

Vorbereitung en sociale aspecten

U zult voor u zelf goed op een rijtje moeten hebben, wat u van leerlingen en van uzelf verwacht en waarom. Te radicaal, te veel en te vroeg gebruik van de doeltaal kan er voor zorgen dat je een klas tegen je in het harnas jaagt. En dan bereik je het tegendeel van wat je wilde. Leerlingen gaan dan roepen: 'Praat je moerstaal man' en 'Ik versta geen Duits' enz.

Het heeft namelijk ingrijpende gevolgen als u uw autoriteit gebruikt om eenzijdig de voertaal in de klas op te leggen en de leerlingen daarmee elke kans op menselijk gelijkwaardig reageren uit handen slaat. Het is voor een leerling immers in tegenstelling tot u onhaalbaar om dan precies te zeggen wat hij wil, wat voor het gevoel van eigenwaarde onacceptabel is. U zult dus duidelijke

en haalbare eisen moeten stellen aan het gebruik van de doeltaal in de klas. Die eisen zullen ook mee moeten groeien met de leerjaren en het niveau.

Plompverloren met de doeltaal als voertaal beginnen, leek mij geen goed idee. Misschien dat sommige klassen dat wel aankunnen en dat u een vorm vindt waardoor het kan, ikzelf ga uit van eerst nieuwsgierig maken en samen met de leerlingen je verbazen over hoe 'die gekke Duitsers' dat nou weer doen. En daarna pas komen de praktische eisen in beeld.

Doeltaal = voertaal is in ieder geval geen kwestie van altijd of nooit maar een keuze vóór zichtbare en herkenbare aanwezigheid van de doeltaal in uw lessen. Het is geen keuze tegen Nederlands. Zelfs de meest fervente voorstander zal bijvoorbeeld een leerling die in paniek is voor een proefwerk niet in het Duits vragen, wat er aan de hand is. Voor het opbouwen en onderhouden van een goede band met uw klas zult u het Nederlands niet kunnen negeren. Altijd weer moet u voor uzelf per klas en per situatie afwegen welke eisen u aan uzelf en de leerlingen stelt. Maar daar kan wel degelijk een herkenbare lijn in zitten: u zult dan altijd weer terugkeren tot de voertaal.

De eerste weken Duits

In de eerste les zeg ik dat ik mij in het Duits ga voorstellen en vraag de leerlingen terug te vertellen, wat ze al begrepen hebben. Meestal is dat zo'n 90 procent. Vervolgens zeg ik dan natuurlijk: 'Hé, moet je kijken. Zelfs zonder les kun je al veel Duits begrijpen'. Waarna ik hen vertel, dat ik vaker in het Duits wat tegen ze zal zeggen, en dat ze altijd mogen vragen wat het eigenlijk betekende. En dat ze daar natuurlijk heel veel van opsteken. Natuurlijk beloof ik mij aan hen aan te passen en alle manieren uit de kast te halen om duidelijk te maken wat ik bedoel. Vervolgens stel ik echter expliciet dat geroep als 'Huh?' en 'Weut ik veul' als je iets niet meteen begrijpt toch echt wel wat kinderlijk is op deze leeftijd.

Na een paar weken houd ik de standaard peptalk. Het verhaal, dat je bijvoorbeeld voetballen niet leert vanaf de bank thuis, met de afstandsbediening en de programmagids in de hand. Niet dat je daar helemaal niets van leert, maar vroeg of laat zul je het veld op moeten om het gewoon maar eens uit te proberen. En in het begin zul je daarbij nog een hele hoop fout doen, maar dat is niet erg. Mits je een coach in de buurt hebt en een beetje teamgeest. Regelmatige training zorgt ervoor dat je steeds beter wordt. En dat je steeds meer fans krijgt natuurlijk...

De eisen in het begin

De standaardeis luidt - om bij het voetbalvoorbeeld te blijven - 'Iedereen moet bereid zijn om op het voetbalveld in tenue te verschijnen en mee te doen'. En nogmaals: het is natuurlijk niet erg als er fouten gemaakt worden. Menige docent weet van zichzelf, dat bijvoorbeeld zijn of haar uitspraak van de taal niet optimaal is. U staat een stuk sterker met uw eisen, als u uw tekortkomingen op het gebied van taalvaardigheid aan de klas vertelt. Het doel is immers begrepen te worden en te kunnen communiceren, niet iedereen moet meteen alles perfect in de vreemde taal kunnen. Ook een docent hoeft niet roomser dan de paus te zijn. Verder moet er voor leerlingen de ruimte blijven om iets gek of stom te (blijven) vinden. Maar de eisen blijven gelden.

Vervolgens worden de eisen concreet: In het lokaal hangen een aantal 'hapklare' zinnen op, op grote A3-velleten. Het gaat om de meest gebruikte vragen en antwoorden in het Duits, zoals je die als leerling in de klas zult moeten gebruiken. Of je even naar het toilet mag, of je mag nakijken, hoe je de betekenis van een woord kunt vragen. Als u geen eigen lokaal heeft, kunt u deze natuurlijk ook op papier geven. In klas twee zijn er eigenlijk twee harde eisen: de leerlingen moeten sommige dingen altijd in het Duits zeggen en men moet accepteren dat Duits spreken in de les - of het nu de docent is of de leerling - er gewoon bij hoort in dit vak. Natuurlijk geef ik aan, dat ik de houding van een leerling ten opzichte van deze eis ook wil belonen via het cijfer. Wie het altijd weer probeert, kan op een goede afronding rekenen bij het (eind)rapport. Persoonlijk gebruik ik geen streeplijstjes, krullen of vinkjes per taaluiting, dat gaat mij organisatorisch te ver en ik vind het vaak te kinderachtig.

Consequent zijn

En dan komt het ook op u aan. Komt een leerling in het Nederlands vragen of hij mag nakijken, dan zult u toch moeten gebaren naar het 'spiekblad' aan de muur. Of zoals ik vaak een beetje gemeen en teatraal doe: onbegrijpend kijken en stamelen: 'Wie bitte?' of 'Mein Holländisch ist noch nicht so gut!'. Begeleid door indrukwekkend gezucht en geklaag gaan de blikken dan naar het spiekblad en tovert men toch weer het juiste zinnetje tevoorschijn. Dit afdwingen moet niet onder een loodzware sfeer gebeuren natuurlijk, maar het moet gewoon wel! Anders krijgt de leerling gewoon niet wat hij wil, punt uit. ('Dann hast du Pech!') U zult aan den lijve ervaren hoe moeilijk het is om op dit punt consequent te zijn, als iemand snel even iets in het Nederlands vraagt en u

het bijvoorbeeld druk heeft met een andere leerling. Maar het werkt wel. Wie de juiste toverformule op het juiste moment uitspreekt, kan rekenen op een complimentje, non-verbaal of in het Duits. Ook leuk is, dat een aantal leerlingen er wel lol in heeft om er nog wat Duits bij te gebruiken of wat fantasie-Duits bij te creëren. Dan is het ongedwongen en echt. Dat ontlokt mij natuurlijk extra complimenten en veel duim-omhoog-tekens! Gaandeweg hoeven leerlingen voor de meeste zinnen niet meer te 'spieken'. Ze hebben het al zo vaak gezegd, dat ze het weten.

Wanneer Nederlands?

In veel andere situaties gebruik ik op dat moment nog gewoon Nederlands. Wie iets niet begrijpt, mag na de vraag: 'Kannst du mir helfen?' gewoon in het Nederlands verder. Vaak antwoord ik in het Duits, soms ook in het Nederlands. Het hangt af van de vraag of een leerling het antwoord redelijkerwijs zal begrijpen. En soms vergeet ik wel eens, dat ik met mezelf had afgesproken, dat ik het in het Duits zou doen...

Een situatie, waarbij ik juist ook weer Nederlands gebruik is bijvoorbeeld het kijken naar een video. Als het een moeilijk te volgen film is, die veel concentratie vergt, stop ik af en toe de band en controleer met de klas of 'we het nog allemaal kunnen volgen'. Ik laat leerlingen stukjes navertellen en stel vaak de vraag: 'Wat denk je dat persoon X of Y nu gaat doen?' Dat doe ik op dat moment in het Nederlands. Het doel op dat moment is immers snel het begrip vaststellen, meer niet.

Gewenning

Natuurlijk slijpt er na een aantal weken routine in het werken met een klas en de methode. De leerlingen kunnen vaak uit allerlei situaties al afleiden, wat er gaat gebeuren. Of u bijvoorbeeld om stilte vraagt omdat u een luisteroefening gaat doen, of dat u de woordenlijst met hen zal 'dreunen', dat de jas uit moet. Die situaties kun je al snel in het Duits aankondigen: 'Nimm mal dein Arbeitsbuch dazu, und zwar Seite 65'. U kunt ook desnoods in het Nederlands om stilte vragen en vervolgens gewoon in het Duits verdergaan. Even in het algemeen gezegd, hoop ik dat het gebruik van de voertaal door u zelf niet bij dit soort korte instructies blijft. Dan zou het namelijk wel erg saai worden!

Als de instructie lastiger wordt, kondig ik vaak in het Nederlands aan, dat ik het in het Duits ga zeggen, en dat ik na afloop een leerling zal terugvragen, wat ik verteld heb. Dit is een mooie manier om te kijken, hoe moeilijk het voor hen is. Leerlingen die de zaak traineren, komen

een leslokaal nodig zult hebben. Deze kaart is vooral bedoeld voor klas drie en hoger, maar ook leerlingen uit klas twee werpen er wel eens een blik op.

Een erg leuke, en naar ik meen essentiële manier voor incidentele taalverwerving is de smalltalk. Het gaat hier immers om een echte communicatieve situatie en die zijn altijd goed om 'inhoud' te kunnen verbinden met 'vorm'. Uw leerlingen kunnen nog niet zoveel terugzeggen in het Duits, maar u kunt hen natuurlijk wel knipogend-vermanend, complimenteerd of belangstellend ('Wie geht's?') in het Duits toespreken. Vooral een ironische toonzetting is al snel duidelijk en leidt tot hilariteit. Het beste werkt dit in een kleine kring. U zegt bijvoorbeeld tegen één

zo ook aan het licht. Als namelijk slechts één iemand aangeeft, dat hij het niet begrepen heeft, hoor je nogal eens andere leerlingen subtiel zeggen waar het op staat: 'Je moet gewoon je boek pakken sukkel, dat weet je toch wel!'. Een bekende valkuil is het zelf alles terugvertalen door de docent naar het Nederlands. Dan wachten de leerlingen gewoon uw Duits af en gaan pas bij het Nederlands misschien nog even opletten. Alle uitleg over grammatica gebeurt overigens bij mij in het Nederlands, maar dat wil niet zeggen dat er niet eens wat Duits doorheen zal glippen.

Incidenteel leren en nieuwsgierig maken

Het leren buiten de formele opdrachtingsfeer om biedt veel mogelijkheden om zoveel mogelijk voertaal de les binnen te 'smokkelen'. Groet uw leerlingen bij de deur eens in het Duits, wens ze voor de kerstvakantie natuurlijk 'Frohe Weihnachten', geef eens een compliment in het Duits ('Mann, du hast wirklich eine tolle Aussprache!') en schrijf wat u zegt soms op het bord. Op het proefwerk kunt u een felicitatie met een mooi resultaat in het Duits schrijven. Alles wat de nieuwsgierigheid prikkelt en leerlingen ertoe brengt om na te gaan, wat het nu eigenlijk betekent, is communicatie in de ware zin van het woord.

Op de tafels in mijn lokaal ligt in elk groepje een geplastificeerde kaart met nog veel meer spiekwoorden en -zinnen. Onderverdeeld in leerlingentaal, docententaal en algemene woorden en uitdrukkingen, die je in

boosdoener, bijvoorbeeld iemand die niets doet in de les: 'Was machst du denn, mein Lieber?' en zijn vriendjes luistervinken en lachen maar wat graag mee. Ook hier mag het gevoel van eigenwaarde van een leerling niet vergeten worden, maar met zo'n 'lefgozer' geraak je niet zelden op deze manier in een leuk gesprekje, met ook weer wat Duits van de leerlingen erin. Ik corrigeer op zo'n moment vrijwel nooit hun Duits, tenzij ik het 'als Duitser' helemaal niet zou begrijpen. Maar dan speel ik liever onbegrip dan dat ik de verkeerde woorden ga vertalen. Na afloop zeg ik hen dan in het Nederlands dat ik het heel goed vond dat ze ook Duits gebruikten. Ook als ik door het gemaakte werk in een Arbeitsbuch blader wijs ik dingen aan en vertel in het Duits wat ik er van vind. Of ik stel er vragen over.

Semantisering is fun!

De betekenis van een woord is op allerlei manieren duidelijk te maken. Leerlingen liggen in een deuk als u 'weigert' de betekenis van een woord in het Nederlands te noemen, maar alles uit de kast haalt om het duidelijk te maken voor hen. U kunt tekenen, wijzen, geluiden maken, druk gebaren, uitbeelden, het tegendeel noemen in het Duits, het woord in een opsomming of een eenvoudige zin gebruiken. Meestal schiet me wel iets te binnen. En als het teveel tijd gaat kosten of het moet snel tussendoor, dan zeg ik het ook wel eens in het Nederlands. Vaak vragen de leerlingen om een woordenboek en dan komen ze er zelf wel uit.

Een stapje verder

Natuurlijk is ook aan het begin van het derde jaar eerst tijd nodig om een goede band op te bouwen en terug te komen op het hoe en waarom van de normaliteit van Duits in de klas. De leerlingen ontvangen het al genoemde blad: 'Deutsch in der Klasse'. Ik geef aan dat de eisen geleidelijk hoger komen te liggen. Men heeft immers op dat moment al heel wat geleerd, dat ook in de klassensituatie toegepast kan worden. En nog steeds geldt: het mag met vallen en opstaan, maar het moet wel.

De eis luidt nu: eigenlijk altijd alles in het Duits proberen. Wat je geleerd hebt, moet je ook toe willen en kunnen passen. Het willen is net zo belangrijk als het feit of het ook gelukt is of niet. Verder neem ik in de beoordeling het aspect 'elkaar helpen' mee. Wie iets wil zeggen en daarbij vastloopt moet op bijstand van medeleerlingen kunnen rekenen. Dat is natuurlijk iets anders dan zo snel mogelijk woorden roepen die een ander misschien wil zeggen. Verder gebruik ik zelf veel meer Duits. Geleidelijk worden ook vrijwel alle organisatorische zaken in het Duits afgewikkeld.

Conclusie

Doeltaal als voertaal gebruiken is zeker mogelijk, maar vergeet wel dat je voor jezelf als docent duidelijk hebt, in welke fase je wat met welke groep leerlingen wilt bereiken. De eisen moet je ook expliciet duidelijk maken aan je leerlingen. Ook vergeet het de nodige zelfdiscipline en het vermogen om snel te kunnen wisselen tussen de talen. Mijn ervaring is, dat de doeltaal 'voelbaar' aanwezig moet zijn om een soort normaliteit in het gebruik ervan te kunnen bereiken, maar de rol van de eigen taal is beslist niet uitgespeeld als je kiest voor meer gebruik van de voertaal in de klas. Vooral met jonge leerlingen haal je snel leuke resultaten, vaak geheel onverwacht. Beloning en een positieve sfeer betekenen heel veel. En je lessen worden er echt leuker door! ■

WERKMATERIAAL

Het informatieblad *Deutsch in der Klasse* kunt u vinden op de downloadpagina in het docentgedeelte van het vaklokaal Duits. Zie <www.digischool.nl/du>

Op de downloadpagina van <www.deutschmachtspass.de> kunt u een *Lehrerhandbuch Unterrichtssprache Deutsch* downloaden, vol met praktische zinnen voor het gebruik van doeltaal door de docent. Ook vindt u daar het 'douchegordijn' van Kerstin Lorenz, een praktische oplossing om klassetaal in het lokaal op te hangen.

De dertigplussers

Ik kijk niet graag na in een volle klas. Maar vandaag waren ze zo rustig bezig dat ik dacht onbespied een simpel brugklaswerkje weg te kunnen tikken. De proefwerkblaadjes lagen nog ongerept op mijn bureau en mijn rode pen zweefde al als een hongerige havik boven de eerste zinnen toen ik het handschrift van Fiona herkende. Ik moffelde het blaadje schielijk weg in de stapel en trok daarbij onwillekeurig een grimas of ik in de koelkast achter de augurken en zilveruitjes een met schimmel overwoekerde bietensalade had gevonden die was overgebleven van Oudejaarsavond.

Een jongen vooraan betrapte me op heterdaad en proestte het uit. 'U heeft gewoon geen zin om het na te kijken!' En inderdaad. Ik neem aan dat u dat kent: sommige werkjes leg je liever even onderop, om niet meteen gedemoraliseerd te raken – die van de erkende chaoten, de mond- en voetschrijvers, de woordblinden en de chronisch gedemotiveerden.

Fiona is een van mijn vaste dertigplussers, dus reken maar uit welk cijfer dat oplevert bij vier fouten een punt... Ze heeft dyslexie, en niet zo'n beetje ook. Statistisch gezien zou ze *we're* en *where* en *were* af en toe op de goede plek moeten zetten, maar die kans wordt kleiner doordat ze een vreemde voorkeur heeft voor niet levensvatbare mutanten als *w'ere*, *wer'e*, en *werhe*. Je zou het een beroepsdeformatie kunnen noemen dat ik haar spelfouten nog steeds plichtsgetrouw aanstreep en turf, en het totaal in de linkerbovenhoek noteer.

'Wie leerwerk onvoldoende maakt, is lui of andersdom', zong een collega van mij ooit vrolijk bij een lerencabaret, en ik wou dat het waar was. De lexicus die zich in de dyslecticus wil verplaatsen, moet zich voorstellen dat hij met zijn linkerhand een dictee in spiegel-schrift schrijft. Want je bent vergeten met hoeveel moeite je geautomatiseerde handelingen als veters strikken en schrijven ooit hebt aangeleerd. Poets je tanden voor de aardigheid maar eens met de verkeerde hand, dan besef je weer hoe gecompliceerd die regelmatige, soepele draaibeweging is. Het zou makkelijker voor mij zijn als Fiona een achter-

